

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ БЭРЭБИЭРКЭЛИИР ҮЛЭ (РПР)

ДЕМО-барыйаан

10 КЫЛААС

ҮЛЭНИ ТОЛОРУУГА СҮБЭ

Саха тылыгар бэрэбиэркэлиир үлэтин толорууга икки уруок бэриллэр (хас биирдии уруок 45 мүнүүтэттэн уһуна суох буолуохтаах). Үлэ 10 соруудахтаах:

Ыйытыыларга хоруйдары анал строкаларга суруй. Суруйбут хоруйгун бэрэбиэркэлээ, көннөрөр түгэннэр - сыһалаах хоруйу туора сот уонна аттыгар сана хоруйгун суруй.

Үлэни толорор кэмнэ учуобунньугу, тэтэрээти, тылдыты о.д.а. матырыйаалы туһанар көнүллэммэт.

Сорудабы маннай үлэ харатыгар (черновикка) толоруохха сөп. Ол эрэн өйдөө: үлэ харата (черновик) бэрэбиэркэлэммэт.

Бэриллибит соруудахтары бэрээдэгинэн толорор табыгастаах, ол эрэн уустук дии санаабыт соруудаххын көтүтэн, атын соруудахха көһүөххүн сөп. Олору толорон баран, бириэмэ өссө хаалар буоллабына, көппүт соруудахха төннөр кыахтааххын.

Ситиһиини баҕарабыт!

Түмүгү бэлиэтиир табылыысса

Сорудах	Баал туруута										Уопсай баал	Сыана туруута
	1	2	3	4	5	6	7	8				
								1	2	3		
Баал												

Өйдөөн: ханнык эмэ сорудабы бүтүн кылаас толорботох түгэнигэр, үөрэх бырагыраматын уратытынан, түмүгү хомуйуу форматыгар, баал оннугар “Тиэмэ үөрэтиллэ илик” диэн суруллар.

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ БЭРЭБИЭРКЭЛИИР ҮЛЭ (РПР)

ДЕМО-барыйаан

10 КЫЛААС

Тиэкиһи болҕойон аах, бэриллитсорудахтары толор.

(1)Халлаан күөх солкону тиирэ тардан кэбиспит курдук былыта суох, ыраас. (2) Бэл, биһиги күөгүлүү турар кылыгырыы сүүрүгүрдэр дохсун өрүспүт уута көбөрүмтүйэн көстөргө дылы. (3) **Эмискэ** үөһэттэн туох эрэ сурулаабытынан кэлэн, тааска тилир гына түспүтэ. (4) Биһиги муодарҕаан, соһуйан, эргиллэ түспүспүт. (5) Ол – хотой этэ.

1

Тиэкискэ 3-с этииттэн бэлиэтэммит тыл синиэнимнэрин (2 тылы) булан суруй.

☐

2

Быһаарын, ханнык ойуулуур-дьүһүннүүр ньыма туһунан этиллибитий: “Тугу эмэ туохха эмэ тэннээн, холоон көрдөрүү”. Эппиэтин суруйун уонна тиэкистэн булан холобурдаан.

☐

☐

3

Тобобун *диэн тылы састаабынан ырыт, дорбоон уларыйыытын быһаар.*+

4

Холбуу этии араастарын ый:

А. Киэһэ сиик түспүт – сарсын кураан күн буолуо.

Б. Чысхаан итии тимиринэн хаарыйар курдук.

В. Мин уһуктуохпар диэри күн тахса илик этэ.

Г. Ардах тохтоон, үлэбэ табыстыбыт.

1) түмүктүүр суолталаах БХЭ

3) төрүөт суолталаах БХЭ

2) кэм суолталаах БХЭ

4) тэнниир суолталаах БХЭ

Табылыссаҕа талбыт сыыпарабытын сөптөөх буукуба анныгар суруй.

Эппиэтэ:

А	Б	В	Г

5

«Ити кэnnэ кус кэлэрин, түһэрин кэтэһэн, хордоҕой томторҕонотугар олор да олор... » *Этииттэн аат туохтуурдары булан уһул, араастарын быһаар.*

6

➤ *Бэриллибит тыллары сөпкө уһул.*

Дьахта(рд/лл)ар, оонньуу(рл/рд)ар, доҕо(рд/тт)ор, түө(тт/рт)эн, са(рс/сс)ын,
бы(лч/чч)ын, эмээ(хх/хс)ин, суора(тк/кк)а, сыы(рл/рд)ар.

7

**Этиилэргэ бэлиэтэммит тыллар сана чаастарын быһаар.
Табылыссаҕа толорун.**

1. Ылыммыттарын толорумтуо томороон (**дьонноох**) сир.
2. Куолубутунан биир кизэһэ эмиэ кустуу (**киирдибит**).
3. Хара ынах хаптаһыны (**хайа**) салаабыт үһү.
4. Мин саха (**суруйааччыларыттан**) Суорун Омоллоону ордук сөбүлээн ааҕабын.

Бэлиэтэммит тыл	Сана чааһын быһаарыы

8

Тиэкиһи болҕойон аах. Бэриллибит соруудахтары толор.

1. Тиэкис тийбин быһаар.
2. «...сурулаабытынан кэлэн, тааска тилир гына түспүтэ»
бэриллибит ситими хайдах өйдөөбүккүн быһааран (3-4 этиинэн суруй).
3. Тиэкис 1-2 этиитин көмөтүнэн сөҕөр-махтайар, кэрэни кэрэхсиир,
дьону угуйар, ыгырар кэрчиккэ кубулут. (3-5 этии)

СЫАНАЛЫЫР КЭРИН

Сорудахтар эппиэттэрэ сыаналыыр кэрин курдук суруллубут эрэ буоллабына сөптөөбүнэн аабыллар.

Хоруй холобура:

Сорудах нүөмэрэ	Сөптөөх эппиэт
№ 1	эмискэччи, соһуччу, соһумардык
№ 4	А-1, Б-4, В-2, Г-3
№ 5	кэлэрин, түһэрин – билинни кэмнээх аат туохтуур

Сыаналыыр кэрин	Баал туруута
№1 сорудах. Барыллаан хоруйа баар. 2 тылы булбут.	1 баал
№4 сорудах. Эппиэт барыта сөп 1-2 сыһалаах 2-тэн элбэх сыһалаах	 0.5*4=2баал 0.5*2=1 баал 0 баал
№5. Тылы таба уһулбут, кэмн ыйбыт. Тылы сөпкө уһулбут, кэмн ыйбатах. Сорудах туолбатах	 2 баал 1 баал 0

Мунутуур баал №1, №4, №5

5 баал

(1)Халлаан күөх солкону тиирэ тардан кэбиспит курдук былыта суох, ыраас. (2) Бэл, биһиги күөгүлүү турар кылыгырыы сүүрүгүрдэр дохсун өрүспүт уута көбөрүмтүйдэн көстөргө дылы. (3) (Эмискэ) үөһэттэн туох эрэ сурулаабытынан кэлэн, тааска тилир гына түспүтэ. (4) Биһиги муодарбаан, соһуйан, эргиллэ түспүспүт. (5) Ол – хотой этэ.

2

Быһаарын, ханнык ойуулуур-дьүһүннүүр ньыма туһунан этиллибитий: “Тугу эмэ туохха эмэ тэннээн, холоон көрдөрүү”.

Хоруй холобура:

1. Тэннээһин

2. (1)Халлаан күөх солкону тиирэ тардан кэбиспит курдук былыта суох, ыраас.

№	Сыаналыыр кэрин	Баал
K1	Ойуулуур-дьүһүннүүр ньыманы быһаар	
	Ньыманы ыйбыт	1
	Сыыһа	0
K2	Тиэкистэн ойуулуур дьүһүннүүр ньыманы холобурдааһын	
	албаһа суох булбут булбут	1
	Сыыһа булбут, эбэтэр булбатах	0
	<i>Мунутуур баал</i>	2

3

Тобоҕун диэн тылы састаабынан ырыт, дорҕоон уларыыйытын быһаар.
Хоруй холобура: Тобох+о+н= тобоҕун х-б, о-у

Сыаналыыр кэрин	Баал
Тобоҕун диэн тылы састаабынан ырыппыт, дорҕоон уларыыйытын көрдөрбүт	2
Тобоҕун диэн тылы састаабынан ырыппыт, дорҕоон уларыыйытын көрдөрбөтөх	1
Сыыһа булбут, этии чилиэнин ыйбатах	0
<i>Мунутуур баал</i>	2

6

*Тыллары сөпкө уһул.**Хоруй холобура:*

Дьахта(лл)ар, оонньуу(рд)ар, доҕо(тт)ор, түө(рт)эн, са(рс)ын, бы(лч)ын,
эмээ(хс)ин, суора(тк)а, сыы(рд)ар.

Сыаналыыр кэрин	Баал
<i>Тыллары сөпкө уһулбут. Сыһыата суох</i> эбэтэр 1 сыһыалаах	3
<i>Тыллары сөпкө уһулбут. 2-3 сыһыалаах</i>	2
<i>Тыллары сөпкө уһулбут. 4-5 сыһыалаах</i>	1
6-тэн элбэх сыһыалаах	0
Сорудабы онорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	3

7

*Этиилэргэ бэлиэтэммит санга чаастары сөпкө наардаан
табылыссаҕа киллэр, санга чаастар араастарын бэлиэтээ.*

Хоруй холобура:

Бэлиэтэммит тыл	Этиилэр	Санга чааһын быһаары
Дьонноох	Ылыммыттарын толорумтуо томороон дьонноох сир.	Даҕааһын аат
Киирдибит	Куолубутунан биир кизһэ эмиэ кустуу киирдибит .	тус туохтуур
Хайа	Хара ынах хаптаһыны хайа салаабыт үһү.	Буолуу сыһыата
Суруйааччылартан	Мин саха суруйааччыларыттан Суорун Омоллоону ордук сөбүлээн ааҕабын.	Аат тыл (уопсай)

Сыаналыыр кэрин	Баал
К1. Бэлиэтэммит тылы уһулбут	
Тыллары сөпкө уһулбут	1
Хоруй сыһыа, онорботох	0

К2. Сана чаастарын быһаарбыт	
Сөпкө быһаарбыт	2
2 сыһалаах	1
булбатах, ситэтэ суох	0
<i>Мунутуур баал</i>	3

8 Тиэкиһи болбойон аах. Бэриллибит сорудахтары толор.

1. Тиэкис тиибин быһаар.
2. «...сурулаабытынан кэлэн, тааска тилир гына түспүтэ» бэриллибит ситими хайдах өйдөөбүккүнэн быһааран **2-3 этиинэн суруй.**
3. Тиэкис 1-2 этиитин көмөтүнэн сөбөр-махтайар, кэрэни кэрэхсиир, дьону угуйар, ынырар кэрчиккэ кубулут. **(3-5 этии)**

К1. Тиэкис тиибин быһаарбыт	
Сөпкө быһаарбыт. Хоруйа. Ойуулааһын.	1
Сыһаа быһаарбыт	0
К2. Бэриллибит ситими быһаарбыт. Санаатын суруйбут.	2
Санаатын суруйбут. Быһаарыы ситэтэ суох.	1
Сорудабы онорботох.	0
Барыллаан эппиэт. <i>Эмискэ, соһуччу, быстыбакка сытыытык биир кэм "сурр" гынан тыһаабытынан баар буола түстэ. Хотой соһуччу баар буола түспүтэ ойууламмыт.</i>	
К3. Тиэкис 1-2 этиитин көмөтүнэн сөбөр-махтайар, кэрэни кэрэхсиир, дьону угуйар, ынырар кэрчиккэ кубулуппут. Дьонно тиэрдэр итэҕэтиилээх гына суруйбут. Этиилэри суруйуу ис хоһоонугар табыгастаахтык киллэрэн туттубут.	3
Кэрчиккэ кубулуппут. Суруйуу ис хоһоонугар, таба суруйууга 1-2 сыһалаах, ынырар күүһэ ситэтэ суох.	2
Кэрчиккэ кубулуппут. Суруйуу ис хоһоонугар, таба суруйууга 3-тэн элбэх сыһалаах, ынырар күүһэ ситэтэ суох.	1
	0

Сорудах оһоһуллубатах.

Мунутуур баал

6

Үлэни сыаналыыр кэрин:

Үлэни толоруу мунутуур баала – 21 баал.

Үлэ баалын сыанаҕа таһаарыы барыла:

Сыана	“2”	“3”	“4”	“5”
Баал	0-9	10-13	14-17	18-21